

BERICHTEN EN VARIA

De tweede kliniek van de Rotterdamsche Tandheelkundige Vereeniging.

Op 16 November j.l. gaf de R. T. V. een nieuw blijk van haar van ouds bekende energie door een tweede kliniek te openen, Goudsche Singel 135. Ter gelegenheid van dit feit waren de leden der Vereeniging met hare gasten 's middags om half vijf aanwezig in de gehoorzaal van het Ziekenhuis, waar de voorzitter, de heer Leopold Frank hen het welkom toeriep.

Hij deelt mede, dat de burgemeester bericht heeft gezonden, tot zijn leedwezen door ambtsbezigheden verhinderd te zijn, en hij roept in het bijzonder dr. Elias het welkom toe. Gij hebt getoond, aldus spr., niet het minst als voorzitter van de Zuid-Hollandsche vereeniging Het Groene Kruis, uw werkkrachten in dienst te stellen van de volkshygiëne. Als voornaam onderdeel van die volkshygiëne wordt door u de tandheelkundige verzorging beschouwd. Dat getuigt van uw breeden blik als geneesheer en hygiënist. Bij voorbaat betuig ik u onzen hartelijken dank, dat gij hier hebt willen komen om ons te steunen in den strijd tegen het tandbederf, om ons te helpen in het verspreiden van juiste begrippen omtrent mond- en tandverzorging, opdat deze begrippen gemeen goed mogen worden van de breede volkslagen.

Onze vereeniging werd opgericht 22 Juli 1901 door tandarts Carl Witthaus. Gedurende haar 22-jarig bestaan heeft zij het doel, bij de oprichting gesteld, niet uit het oog verloren.

Hoe is nu getracht dit doel te benaderen? Door toepassing van drie middelen: a. propaganda voor mond- en tandverzorging; b. bestrijding van de onbevoegde uitoefening van de tandheelkunst; c. het verstrekken van hulp aan tandlijders. Van deze drie neemt de propaganda voor mond- en tandverzorging verreweg de voornaamste plaats in. Slechts zeer vluchtig en oppervlakkig kan ik hier het waarom en het hoe van onze propaganda belichten. Toch hoop ik er in te slagen, u de overtuiging bij te brengen, dat ons streven gerecht-

vaardigd is. Ons streven, dat niets anders beoogt dan tot zijn recht te doen komen een onderdeel der algemeene hygiëne, die onmogelijk zijn volmaaktheid bereiken kan, indien het een of ander belangrijk onderdeel verwaarloosd wordt.

De mond- en tandverzorging behoort als onderdeel tot de algemeene hygiëne en wordt in de ergste mate verwaarloosd, miskend en verkeerd toegepast. Bij de meeste menschen leidt een niet of slordig onderhouden gebit onherroepelijk tot gedeeltelijken of volkomen ondergang van hun tandstelsel. Trof dit lot nu een enkel individu, och, dat zou ons betrekkelijk koud kunnen laten. Doch het blijkt dat meer dan 90 pct. van ieder cultuurvolk in meerdere of mindere, doch meestal in meerdere mate, door de tandcaries aangetast is. Hier staan we dus tegenover een volksziekte, die terecht en in zijn soort tot de volksrampen gerekend moet worden. Want arbeidskracht en gezondheid worden door de tandcariës, èn op directe èn op indirecte wijze ernstig gestoord. Deze uitspraak berust op de waarnemingen van terzake kundige onderzoekers. Op het oogenblik kunnen we, wat de gevolgen der tandcariës aangaat niet in bijzonderheden treden. Houden we ons liever enkele oogenblikken bezig met de allereerste aanleiding van het tandbederf.

Niettegenstaande al het mogelijke verricht wordt bij de voedselbereiding en voorbereiding, om all onreinheid te vermijden, is het volgende het geval. Men leeft in de fictie, dat al het tot zich genomen voedsel de maag bereikt. Dit nu is niet juist. Een zeker deel blijft in fijn gekauwden toestand in den mond achter en vestigt zich op, aan en tusschen de tanden en kiezen. Deze spijsafval doet dan op die plaatsen wat het elders pleegt te doen. Het gaat namelijk over in ontbinding, bederf of rotting. Het volgende maal eten wordt vermengd met de bedorven spijsresten van het vorige. Het is niet smakelijk, maar het is waar, en het is nog slimmer. Want de rottende en gistende spijsresten tasten het glazuur der tanden aan. En bij elken volgenden maaltijd worden niet alleen bedorven spijsresten, doch ook producten van zieke tanden en ontstoken tandvleesch in het lichaam gebracht.

Het behoeft geen betoog, dat op deze wijze de toegepaste algemeene hygiëne door het verwaarloozen van het gebit leelijk in de wielen gereden wordt.

Met het oordeelkundig gebruik van den tandborstel is opgelost de vraag: hoe kunnen wij de tandcariës als volksziekte voorkomen?

Nu heeft onze vereeniging op verschillende wijzen gepoogd voorlichting te verstrekken omtrent dat oordeelkundige gebruik van den tandborstel. Zij heeft eenige brochures samengesteld en op ruime schaal doen verspreiden. Zij heeft een groote gekleurde wandkaart uitgegeven, die reeds op menige school in Nederland aanwezig is. Zij heeft eenige jaren geleden een tentoonstelling saamgesteld, welke met medewerking van Het Groene Kruis en de Ned. Maatschappij tot bevordering van de tandheilkunde voor het eerst te Rotterdam gehouden werd. Deze tentoonstelling geeft een aanschouwelijk beeld

van de tandheelkunst en van de tandheelkundige prophylaxis. En zoo pas nog heeft de propagandacommissie onzer vereeniging haar beste krachten ingespannen om een Nederlandsche uitgave van Ferguson's Prentenboek over de tanden te doen verschijnen. Dit prentenboek richt zich niet alleen tot de kinderen, maar slaagt er in, hun belangstelling op te wekken en gaande te houden. Het is een propagandamiddel bij uitnemendheid. De geheele Nederlandsche pers sprak haar gunstig oordeel onomwonden uit. Doch wil dit prentenboek zijn roeping vervullen, dan moet het komen in handen van de onderwijzers en onder de oogen van de leerlingen der lagere scholen. Om de aandacht van hoofden van scholen en stedelijke autoriteiten op de waarde van dit boekje te vestigen, heeft onze vereeniging eenige maanden geleden te dezer stede een avond georganiseerd, waar o.m. een tandheelkundige film is vertoond. Op deze film wordt gedemonstreerd hoe in het buitenland de school op eenvoudige en niet-hinderlijke wijze dienstbaar gemaakt wordt, ten eerste aan klassikaal onderricht van de tandverzorging, ten tweede aan de tandheelkundige behandeling van het kindergebitt.

Alle propaganda voor mond- en tandverzorging moet er op gericht zijn, den strijd tegen het tandbederf te doen aanvangen in een tijdperk, dat het weinig of liefst nog geen kwaad veroorzaakt heeft. Dat is dus in de kinderjaren. Onze vereeniging heeft het haar plicht geacht bij meer dan een gelegenheid, in adressen aan den raad dezer gemeente op deze aangelegenheid te wijzen.

Onze vereeniging wijt haar ontstaan enerzijds aan de wantoestanden op tandheelkundig gebied, anderzijds aan den drang tot verbetering. Deze drang tot verbetering moest wel uitgaan van de tandheelkundigen, eenvoudig omdat dezen de eenigen ter zake kundigen waren. De bedoelde wantoestand alhier laat zich als volgt schetsen: De tandlijders, die zich de weelde van de particuliere behandeling moesten ontzeggen waren overgeleverd aan een steeds groeiend aantal onbevoegde beoefenaren van de tandheelkunde. Politie, noch justitie zijn blijkbaar in staat aan het verbluffend brutale optreden van deze personen een einde te maken. Het ziekenfondswezen, schijnbaar het aangewezen lichaam om in de tandheelkundige behoeften van het volk te voorzien, ziet daarin nog steeds geen *zaakje*. De instellingen te dezer stede, die zich destijds met de behandeling van de minder- vermogenden zoogenaamd belasten, waren particuliere ondernemingen, voor wie het maken van winst (volgens de meening van onze vereeniging) het voornaamste doel was.

Al deze bezwaren wilden we ondervangen. Wij meenden dat de oprichting van onze kliniek althans de eerste schrede was op den weg tot verbetering. Niemand behoeft thans gebruik te maken van de hulp van onbevoegden. Bovendien voorziet onze kliniek in een groot gedeelte der tandheelkundige hulp aan fondsleden, die zich bij ons aanmelden, zonder dat de fondsdirecteuren daarvoor een vergoeding afstaan. En niet het minst werkt het dagelijksch klinische werk opvoedend op het publiek, zoodat de kliniek van groote beteekenis gewor-

den is voor de propaganda der mond- en tandverzorging. Het contact van tandartsen en patiënten uit de standen, die de kliniek bezoeken, kan slechts bevorderd werken op den hygiënischen zin van het volk.

De invloed ten goede, die wij van ons werk meenen te mogen verwachten, blijkt slechts langzaam te vorderen. De oorzaak van dit trage tempo is gelegen in de moeilijkheid om de stedelijke autoriteiten te overtuigen, dat het op *hun* weg ligt om ook en juist op dit gebied organisatorisch op te treden. Voor één ander deel ook hierin, dat de invloed, die van één kliniek kan uitgaan in een stad van de grootte van Rotterdam, te beperkt is.

De rationeele oplossing van dit laatst genoemde probleem is naar onze meening aldus: De stad wordt verdeeld in laat ons zeggen 5 districten. In elk district wordt een kleine tandheelkundige kliniek ingericht. Dit systeem heeft voordeelen, die onmiddellijk in het oog springen. Het bezoek wordt gemakkelijk gemaakt. Het gebruik van dure vervoermiddelen om zich naar de klinieken te begeben blijft achterwege. Het arbeidsverzuim bepaalt zich tot het minimum. De onkosten verbonden aan exploitatie zijn betrekkelijk gering. Het systeem van een aantal kleine klinieken is elastisch; uitbreiding en inkrimping al naar gelang van de gebleken behoefte is economisch en snel uit te voeren. Bovendien zal bij stedelijke exploitatie het daarvoor op de onderneming gedrukte stempel van buitengewonen invloed blijken te zijn op de mentaliteit van het volk, voorzover het de zaak waar het hierom gaat, betreft.

Wij hebben zooveel vertrouwen in *deze* oplossing, dat wij er toe overgaan, een tweede kliniek in een ander stadsdeel te openen. Deze wordt geheel geschoeid op de leest onzer eerste inrichting. Dit vergt van de leden onzer vereeniging persoonlijke offers aan tijd, arbeid en geld. Doch deze offers worden gebracht in de volle overtuiging (it is a long way to Tipperary) dat ten slotte de overheid tot het inzicht komt, dat zij, de overheid en niet onze vereeniging beheerster van deze en meerdere klinieken behoort te zijn. Evenals het ziekenhuiswezen haar volle belangstelling veroverd heeft, om van andere algemeene hygiënische inrichtingen te zwijgen, zoo zal ook de tijd aanbreken, dat de strijd tegen het tandbederf op organisatorische wijze door haar zal worden gestreden. Ten allen tijde verklaren wij ons bereid het door ons aangevangen werk aan haar over te dragen. In deze tijden van malaise, nu de zuinigheid tot zelfs in de kleinste details betracht moet worden, zou de bestrijding van het tandbederf onder de auspiciën van de gemeente, getuigen van inzicht en juist beleid. Want de in verhouding daaraan verbonden geringe kosten zouden ruimschoots hun renten opbrengen in den vorm van volksgezondheid en volkskracht, en besparing aan arbeidsverzuim, factoren die verband houden, en wel zeer innig verband, met de volkswelvaart.

Mocht ik erin geslaagd zijn u op de hoogte te brengen van doel en streven onzer vereeniging, dan houd ik mij overtuigd van uw moreelen steun, daar waar zulks noodig kan blijken. In dat geloof verklaar ik onze 2de kliniek voor geopend.

Dr. Elias brengt een eeresalut aan de Rotterdamsche tandheelkundigen, die vandaag een daad voltrekken, welke hun tot eer en voldoening, dezer stad ten goede en ten heil moge strekken.

Het is bijna een kwart eeuw geleden, zoo zegt spr., dat nu wijlen de Amsterdamsche hoogleeraar Pel de klassiek geworden rede heeft uitgesproken, die getiteld is: „De kunst om gezond en gelukkig te leven en ziekte te voorkomen.” Daarin komen de volgende woorden voor, die blijken een profetie in te houden: „Vóór alles moet het streven gericht zijn op het voorkomen van ziekelijke stoornissen, op het bewaken van de gezondheid, op de prophylaxe... De prophylaxe en meer in het bijzonder de individueele prophylaxe, die waakt voor de gezondheid van ieder individu afzonderlijk, kan reeds een kind van den tegenwoordigen tijd genoemd worden, doch zij zal — ik acht dit ontwijfelbaar — het troetelkind der twintigste eeuw worden.”

Het troetelkind der 20ste eeuw! Wie kan ontkennen, dat de eeuw, waarin wij leven, verdient geheeten te worden de eeuw van de prophylaxe, van de preventieve geneeskunde, van de sociale hygiëne? Waar men om zich heen ziet, ontdekt het oog instellingen van geneeskundige of hygiënische voorzorg. Om slechts enkele te noemen: het consultatie-bureau tot bestrijding van de tuberculose, de consultatie-bureau's tot bescherming van zuigelingen, de schoolartsdienst, de vacantie-kolonies, de uitzendingen van kinderen naar buiten, en — die wij vandaag op de eereplaats willen zetten: de tandheelkundige poliklinieken, het zijn alle instellingen van uitsluitend of overwegend prophylactische beteekenis. En op grond van de rationeële praemisse, dat de voorbeschiktheid tot ziekte aan het uitbreken ervan voorafgaat, oriënteert zich de taak der geneeskundigen meer en meer in de richting van het zoo lang mogelijk afweren van ziekten en het zoo lang mogelijk bestendigen van de gezondheid.

Van den dageraad der beschaving af heeft de staat het recht der burgers op het leven erkend en beschermd, maar pas aan ónnen tijd was het voorbehouden, ook hun recht op gezondheid te regelen en met zoo krachtig mogelijke voorzorgen en waarborgen te omringen en te bewaken. Te meer omdat gezondheid en arbeidsvermogen voor de groote meerderheid der bevolking haar éénig vermogen en eigendom is, wordt het door den modernen staat als een plicht van humaniteit en sociale rechtvaardigheid en tevens als een zaak van nationaal belang erkend, dit eigendom tegen de schade en gevaren te behoeden en te verdedigen, die het zoowel van binnen als van buiten af bedreigen. Niet het geringst is het gevaar, dat van binnen af dreigt en dat schuilt in de onkunde, de traagheid, de lauwheid en zelfs de bewuste tegenwerking van de bevolking zelve. Men beschouwt gezondheid nog veelal als iets van-zelf-sprekends, dat zonder eigen medewerking bewaard en behouden kan worden, of desnoods in de apotheek, gebotteld of in poeders verwerkt, verkrijgbaar is. Alle sociale hygiëne, hoe intensief zij ook weze, haalt weinig uit, indien de individueele hygiëne te kort schiet, en zij is tot vruchteloosheid gedoemd, indien de enkeling teugelloos toegeeft aan lagere neigingen

en driften. *Quid leges sine moribus* — zoo luidt het oude klassiek adagium. Wat vermogen wetten zonder goede zeden? Wat vermogen de beste sociaal-hygiënische wetten, maatregelen en instellingen bij ontstentenis van goede zeden? Het is zonder betoog duidelijk, dat drankzucht, ontucht, arbeidsschuweid een volk kunnen ten onder brengen, ook al is overigens aan alle voorwaarden der sociale hygiëne voldaan. De sociale hygiëne, zegt Franz Walter, heeft een Janus-hoofd, waarvan het eene aangezicht naar de natuurwetenschappen, het andere naar de ethica den blik richt. En zoo ligt er ook een kern van waarheid in de uitspraak van Rousseau: *l'hygiène est moins une science qu'une vertue*.

Hygiëne en ethica zijn nauw met eikander samengevlochten; zij dragen en bevorderen elkander, en zijn op elkander aangewezen. Men zou uit het aangehaalde geschrift van Pel het mooiste en beste gedeelte willen voorlezen, om aan te toonen, dat „de kunst om gezond en gelukkig te leven en ziekte te voorkomen” voor een goed deel op de lessen en vermaningen der zedeleer gegrond is. Op zelf-beheersching berust alle individueele hygiëne. En bij alles wat verband houdt met bevrediging van de menschenlijke behoeften: woning, voeding, kleeding, ontspanning, en, niet in de laatste plaats, bij de hygiëne van den arbeid, zijn gezondheids- en zedeleer in gelijke mate betrokken.

Ook het gebouw der sociale hygiëne wordt door de ethica gedragen. In de sociale hygiëne komt tot uitdrukking en erkenning de solidariteit der belangen van allen, de saamhoorigheidszin en het verantwoordelijkheidsgevoel der volksgenooten voor elkander. Tot toelichting hiervan zou ik geen beter voorbeeld kunnen aanwijzen dan de gebeurtenissen die ons op deze plaats tezamen brengt, dan de daad van burgerdeugd en gemeenschapszin die vandaag voltrokken wordt. Tandheelkundige verzorging is een onderdeel der preventieve geneeskunde, waarvan de betekenis voor het welzijn, de gezondheid, den werklust, de werkkraft, het weerstandsvermogen, de productiviteit, het levensgenot der burgerij niet kan worden ontkend, niet kan worden overschat. Daarom beteekent de opening van de nieuwe tandheelkundige polikliniek die wij heden vieren, een belangrijk sociaal-hygiënische instelling te meer in onze stad. Zij dankt het aanschijn aan het ethisch idealisme der voortreffelijke medeburgers die in de Rotterdamsche Tandheelkundige Vereeniging zich georganiseerd hebben.

Met rechtmatige trots mag deze vereeniging terugzien op een arbeid van 22 jaar, dien zij ter voorziening in de tandheelkundige behoefte van minvermogenden verricht heeft. Twee en twintig jaar lang hebben de Rotterdamsche tandartsen met volkomen belangloosheid, met opoffering van geld en van den schaars hun toegemeten vrijen tijd, zonder steun of aanmoediging van buiten en boven af, en uitsluitend door ethische motieven bewogen, hun technische vaardigheid, hun kennen en kunnen, hun wetenschap en kunst in dienst gesteld van het algemeen. „*Semper excelsior*” strevend richten zij

heden hun tweede polikliniek op. Het is alsof de Rotterdamsche tandartsen het volksbelang dat zij dienen, des te intensiever behartigen. naarmate dit door de overheid te meer en te langer verwaarloosd wordt.

Wij leven in een somberen tijd die allerlei belangen welke overigens de behartiging alleszins waard zijn, aan de aandacht der overheid onttrekt. Toegegeven zij ook, dat het voorzien in de tandheekkundige behoeften eener uitgebreide bevolking een moeilijk vraagstuk is, dat niet in één slag is op te lossen. Waartegen echter ons verzet uitgaat, dat is tegen het standpunt dat door velen wordt ingenomen en van waaruit verkondigd wordt, dat tandheekkundige verzorging een volksbelang is dat der overheid niet aangaat. Dezulken redeneeren, dat gezondheid een particuliere aangelegenheid is, waarvoor iedereen maar voor zich zelf moet zorgen en die aan de willekeur, de onwetendheid en het onvermogen van den enkeling kan worden overgelaten. Van dit standpunt uit kunnen alle sociaal-hygiënische wetten en instellingen worden afgewezen en veroordeeld. Het is het standpunt waarop alleen nog maar primitieve volken en primitieve menschen zich kunnen plaatsen. De grootste denkers van alle tijden, zegt Franz Walter, reeds de wijzen van Chaldaea, Egypte, Israël, China, evenals van de klassieke cultuur-volken, waren van oudsher van oordeel, dat een natie slechts dan bestaan en waarlijk gedijen kan, indien zij in sociaal-hygiënisch opzicht niet aan haar willekeur overgelaten, maar stelselmatig geleid wordt. „An die Stelle der Willkür müssen selbstbewusstes Handeln, Gewissen und ein lebhaftes Verantwortlichkeitsgefühl, und neben diese um ihnen Nachdruck zu verschaffen, der ethisch bestimmte Zwang der Staatsautorität treten.”

Mijnheer de voorzitter, op dezen mooien feestdag uwer vereeniging spreek ik den wensch uit, dat de tijd niet verre meer mogen wezen, waarop haar van de overheid belangstelling met de daad en de steun moge ten deel vallen, die haar arbeid zoo ten volle verdient en noodig heeft. Intusschen willen wij en allen die de verbetering van de sociale hygiëne krachtig voorstaan, bedenken, dat de verzorging van de openbare, zoomin als die van de individueele gezondheid geen doel in zich zelf kan hebben, maar, al is zij onontbeerlijk, slechts middel kan wezen tot bereiking van hooger doeleinden.

Ethische verheffing is doelwit der hygiënische cultuur.

Daarna werd de officieele bijeenkomst gesloten, om officieus te worden voortgezet aan een zeer goed voorziene en geanimeerde disch, waar door de vertegenwoordigers der verschillende organisaties hulde werd gebracht aan de Rotterdamsche collega's voor hetgeen zij in den loop der jaren hebben weten tot stand te brengen in het belang van de propaganda van de mondhygiëne, en voor de wijze waarop

zij dit heeft weten te vereenzelvigen met een geest van prachtige samenwerking en kameraadschap!

Wij wenschen den Rotterdammers het succes dat hen zeker niet zal ontgaan!

N.

Schooltandartsdienst te Dordrecht.

Uit de gemeentebegroting voor Dordrecht voor 1924 blijkt, dat B. en W. uit een oogpunt van bezuiniging voor den schooltandartsdienst geen gelden voor 1924 hebben uitgetrokken. Zij erkennen, dat deze dienst goed en nuttig werk heeft geleverd, maar zij zijn bij de noodzakelijke bezuiniging niet overtuigd van de noodzakelijkheid van dezen dienst. Toen de diensttijd van den door den raad benoemen tandarts F. Hordijk was verstreken en deze op verlenging van zijn dienstverband geen prijs meer stelde, is de uitoefening van den dienst tot het einde van het loopende jaar tijdelijk opgedragen aan twee tandartsen, wier dienstverband, bij eventueele opheffing van den dienst, met 1 Januari 1924 afloopt. Slechts één lid van het college van B. en W. acht den dienst van zóó groot nut, dat hij meent, dat het uittrekken van gelden daarvoor gemotiveerd is.

Naar aanleiding van het bovenstaande: is het volgende adres gezonden aan den Raad:

Aan den Raad der Gemeente Dordrecht.

Geeft met verschuldigten eerbied te kennen:

De Centrale Ouder-Commissie, vertegenwoordigende vrijwel alle Ouder-Commissies van de O.L.S.,

dat zij uit de dagbladen verneemt van het voornemen van Burge-meester en Wethouders om uwen Raad voor te stellen het toezicht der schooltandartsen af te schaffen;

dat de Ouder-Commissies er prijs op stellen bij zaken, het onderwijs hunner kinderen rechtstreeks of zijdelings betreffende, gehoord te worden (door het bestaan der Centrale Ouder-Commissie is zulks zeer gemakkelijk bereikbaar);

dat ten aanzien van het instituut der schooltandartsen de ouders overtuigd zijn van het nut en de noodzakelijkheid daarvan in het belang van het zooveel mogelijk geschikt maken van het kind voor het ontvangen van onderwijs.